

De eerste 'boterfabriekjes'.

De beweging op zuivelgebied gaat hierin Limburg nog steeds voort. Twee boterfabriekjes worden weer opgericht door de landbouwers van buurtschappen der zeer uitgestrekte gemeente Nederweert. Te Stamprooi -*Stramproy*¹ heeft het bestuur besloten tot den aankoop van eene tweede centrifuge; het aantal der deelnemers, is tot 73 geklommen, en de hoeveelheid melk, dagelijks door hen aangevoerd, kon met de eerst aangekochte niet meer worden verwerkt; te Tongelrooi, - *Tungelroy* - waar de eerste melkerij werd opgericht en zich in steeds toenemenden bloei verheugt, staat men ook niet stil.

De werkzame leider dezer inrichting, de heer Ament, ontbood uit Frankrijk een honderdtal Villepin'sche glaasjes om deze methode bij het onderzoek der melk toe te passen naast de controle met de centrifugale roommetertjes.

Zooals men weet, vermengt de Villepin de melk, voor het onderzoek bestemd, met 33 pct. zwavelzure magnesia en laat dan de room rustig opschieten, hetgeen in circa drie uur tijds volledig geschiedt. Wellicht kunnen deze twee methodes vereenigd worden, en het Villepin'sche mengsel zelfs gecentrifugeerd, hetgeen eenigszins doet denken aan de Amerikaansche van Babcock, die echter voor deze kleine dorpsinrichtingen ook nog te omslachtig is.

En te Stamprooi mag men er nu eens over gaan denken of de twee centrifuges en de karn niet voordeliger bewogen konden worden door een heetelucht motor; wellicht is deze machine nog goedkoper dan in België verkrijgbaar bij onzen landgenoot, den heer D. W. van Rennes te Utrecht, op Drakenburg. Belanghebbenden kunnen daarnaar informeerden.

Te Maasbree werd wederom eene commissie van veehouders gelast met de bezichtiging van het gebouw der Coöperatieve melkerij van Meijel, en de heer Corten, landbouwconsulent, werd uitgenoodigd, dit ontwerp te komen behandelen in een Zuid-Limburgsche gemeente.

Tusschen de vier eerstgenoemde melkerijen in, die niet ver van elkander verwijderd zijn, richtten particulieren eene stoomboterfabriek op te Weert; deze koopt melk van ingezetenen dezer groote gemeente: eene bijzondere interessante, en voor onze provincie belangrijke vergelijkende proef; de landbouwers dier streek zullen er zich nu duidelijk van kunnen overtuigen, welk systeem hun het meest voordeel geeft, en het is niet onmogelijk dat de groote fabriek, tusschen de kleine coöperatieve fabrieken bekneld zal raken, en voor de melk een prijs zal moeten besteden, die voor den geregelden gang der zaak op den duur niet kan worden gehandhaafd.

Meermalen werd reeds gezegd, dat al onzen „samenmelkerijen” voorzien zijn van de Mélotte'sche centrifuge; deze firma streeft gedurig verder: haar ideaal is, 500 L. in het uur en met de hand ontroomd; zij schijnt het tot 400 of 450

¹ Stond Stamprooi, huidige naam is Stramproy, kwam ook tegen Stramproij – *cursies* is van ZHN.

gebracht te hebben. Althans prof. Chevron, van Gembloux, die onlangs een uitvoerig rapport over deze centrifuge uitbracht en daarin vooral de werking der „zigzaggen” met afbeelding duidelijk maakte, zegt aan het einde van dat stuk, dat hij zich voorstelt ook spoedig „de Mélotte’sche centrifuge van 400-450 liter te onderzoeken, „afin d’en fixer définitivement la qualité du travail et la force quelle necessite.”

Sommigen raken in de war door de verschillende prijsopgaven van dezen melk-ontroomer; de gewone ontroomt in het uur 150 L. en kost *f* 225 (fr. 450). Met zigzaggen voorzien, ontroomt zij in het uur 300 L. en kost *f* 263 (frs. 525). De coöperatieve melkerijen hebben daarbij nog het controleertoestel noodig en dan kost het complete werktuig *f* 300 (fr. 600)-²⁾

---

²⁾ *Toevoeging zhn. uit Proefschrift Croesen – 1932 – blz 96>*:

In het zuiden des lands is het uitbetalen van de melk op enigszins andere wijze verlopen – (dan in Friesland) . In de eerste plaats heeft men daar vanaf de beginne de melk naar de gewichtshoeveelheid uitbetaald, terwijl men tevens rekening hield met het roomgehalte. Toch heeft de uitbetaling volgens z.g. *kilograden* niet lang in de praktijk dienst gedaan, want in het jaar van de oprichting der eerste (handkracht)fabriek werd de methode-Gerber uitgevonden, reeds in het laatst van januari 1894 begon Tungelroy met de uitbetaling naar vetgehalte volgens Gerber en in hetzelfde jaar volgden de andere leden van de Zuid-Nederlandschen Zuivelbond.

De bepaling van het roomgehalte in de eerste tijd van het bestaan der fabriekmatige boterbereiding in het zuiden des lands geschiedde met behulp van de z.g. *centrifugal cremometrie*, welke uitgevoerd werd, doordat Mélotte (de ontromer van Mélotte was in de beginne in Limburg en Noord-Brabant de algemeen gebruikelijke centrifuge) bij de centrifuge een toestel leverde voor de bepaling van het roomgehalte. Ook werd door enkele fabrieken wel gebruik gemaakt van de methode van de *Villepin*.